

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันนี้เป็นยุคแห่งการเรียนรู้ จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเป็นตัวช่วยในการพัฒนา ศักยภาพหรือเสริมสร้างพลังที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ ซึ่งสามารถทำได้ตั้งแต่จุดแรกเริ่มและตลอด ช่วงวัยของชีวิต จึงกล่าวได้ว่าทุกครอบครัวให้ความสำคัญต่อการศึกษามาก รวบรวม ทั้ง การเลือกสถานศึกษาหรือโรงเรียนให้แก่คนในครอบครัว นอกจากนั้นบทบาทครอบครัวในยุค ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก พ่อแม่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในการเพิ่มรายได้เพื่อการยังชีพ และเลี้ยงครอบครัว โดยอาศัยโรงเรียนเป็นที่พึ่งในการดูแลเด็ก โดยที่พ่อแม่แต่ละคนมีความ มุ่งหวังเกี่ยวกับโรงเรียนที่จะดูแลเด็ก ให้อบอุ่น ปลอดภัย เป็นสุข รวมทั้งเสริมสร้างความรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง เพื่อให้เด็กได้พัฒนาไปอย่างมีคุณภาพ และมีเป้าหมายทิศทางการ พัฒนาอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับลักษณะของสังคมไทย (ขวัญดาว ภาระหงส์. 2551 : 1)

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันจึงมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรมมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมือง ไทยและพลเมืองโลก มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 2)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึก ในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อ การศึกษาต่อการประกอบอาชีพและการศึกษตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบน พื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ การสอน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบใด

สังคมและความมุ่งหวังของสังคมที่มีส่วนในการกำหนดอุดมการณ์ให้กับโรงเรียน ซึ่งบางส่วนก็สะท้อนอุดมการณ์ของโรงเรียนที่ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป อันส่งผลให้เกิดอุดมการณ์ที่แตกต่างกันออกไป แต่จุดหมายหลักก็ยังมีทิศทางเดียวกัน นั่นคือ มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความรู้ มีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ สามารถพัฒนาตนเองและร่วมมือกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ โรงเรียนสาธิตก็เช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่าหากห้องปฏิบัติการ คือสถานที่สำคัญที่นักวิทยาศาสตร์ใช้ศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ โรงเรียนสาธิตก็คือห้องปฏิบัติการที่สำคัญของนักหลักสูตรและการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเรียนการสอนให้มีความก้าวหน้ากว่าโรงเรียนทั่วไป ซึ่งสิ่งที่เป็นพื้นฐานที่สนับสนุนให้โรงเรียนสาธิตเป็นเช่นนั้นได้ ก็คือปรัชญาหรือความเชื่อเกี่ยวกับความรู้ของผู้เรียน ที่ทำให้หลักสูตรและการเรียนการสอนของโรงเรียนแปลกแยกไปจากโรงเรียนอื่น (เฉลิมลาภ ทองอาจ. 2553 : 2)

Snyder (1986 : 27) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง ได้หลักสูตรที่เด่นชัดว่าหลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการแอบแฝงอยู่ในสภาพบรรยากาศและนักเรียนสามารถเรียนรู้จากการตีความหมายจากสภาพบรรยากาศนั้น โดยที่ครูไม่รู้ตัวหรือไม่เจตนาที่จะสอน สภาพทางอารมณ์ ความรู้สึก ของนักเรียนส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการตีความหมาย สภาพบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนของครูจึงเป็นหลักสูตรแฝงที่สำคัญ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีผลกระทบมากมายทั้งด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ซึ่งถ้าเป็นเรื่องที่ไม่พึงประสงค์แล้วจะมีผลต่อเนื่องถึงสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนได้และจากผลการศึกษาของ Synder ยังได้ผลสรุปว่าไม่มีหน่วยงานทางการศึกษา สถาบันทางการศึกษาหรือสถานศึกษาใดที่ไม่ปรากฏหลักสูตรแฝง หลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) เป็นหลักสูตรประเภทหนึ่งที่กำหนดขึ้นโดยมีฐานคติบนความเชื่อว่า ผู้เรียนนั้นเรียนรู้สิ่งอื่นอีกหลายสิ่งนอกเหนือจากที่สอนในหลักสูตรสถานศึกษา (ชนิดา รัชกุลพลเมือง และสมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2549 : 130) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ดิวอี้ ที่กล่าวว่าในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นได้บูรณาการซึ่งกระบวนการแฝง (Laten Process) ที่ส่งผลต่อผู้เรียนในหลาย ๆ เรื่อง เช่น ลักษณะนิสัยในการเรียน การมีความเคารพในตัวเองของผู้เรียน ตลอดจนถึงทัศนคติและการใช้ชีวิตในสังคมของผู้เรียน ดิวอี้เรียกการเรียนรู้ในลักษณะนี้ว่าการเรียนรู้คู่ขนาน (Collateral Learning) หลักสูตรแฝงนี้เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า หรือมิได้เสนอไว้ในหลักสูตรที่เป็นทางการเป็นสิ่งที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้จากทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในตัวของ

นักเรียน อาจเป็นสิ่งที่สถานศึกษาต้องการ หรือไม่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนก็ได้ ทั้งนี้การ เรียนรู้ที่เกิดขึ้นในผู้เรียนแต่ละคนอาจแตกต่างกัน ได้ถึงแม้จะอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน

หลักสูตรแฝงนี้อาจมีทั้งทางบวกและทางลบต่อการเรียนรู้ ทักษะคิด ค่านิยม การ ถ่ายทอดทางสังคมของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภูษิต บุญทองเถิง. 2549 : 24-32) ได้ศึกษากระบวนการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ที่มีการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงเพื่อสร้าง เสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียน ด้านผลสัมฤทธิ์เนื้อหาวิชา ด้านทักษะกระบวนการ ทางคณิตศาสตร์และด้านสภาวะทางอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย ความ วิตกกังวล ในการเรียนและเจตคติต่อการเรียนคณิตศาสตร์ ทำให้ได้กระบวนการเรียนการสอน ที่เหมาะสมและสามารถเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด

การจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบใด การศึกษาก็ยังเป็นเครื่องมือในการ พัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทักษะคิด ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคลเพื่อให้เป็น พลเมืองดีที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติ โรงเรียนสาธิตเป็นอีกโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้น ภายใต้อาณัติของคณะศึกษาศาสตร์หรือคณะครุศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อให้เป็น สถานฝึกปฏิบัติการทางการศึกษาและเป็นสถานที่ฝึกการปฏิบัติงานของคณะศึกษาศาสตร์หรือ คณะครุศาสตร์ก่อนที่นิสิตนักศึกษาจะสำเร็จการศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้สนใจที่จะศึกษาริบท โรงเรียนสาธิตในจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม(ฝ่ายประถม) และ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย มหาสารคาม(ฝ่ายมัธยม) ซึ่งทั้งหมดจะมุ่งจัดการศึกษาเพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม ระเบียบวินัย ใฝ่การเรียนรู้ มีความพร้อมมีคุณภาพ และมีอัจฉริยภาพ สามารถดำรงตนอยู่ใน สังคมได้อย่างมีความสุข โดยเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง ด้วยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ในระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เป็นสถาบันต้นแบบการจัดการเรียนรู้ที่ หลากหลาย พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรฐานสากล พัฒนาการกระบวนการคิด เพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการแสวงหาความรู้ส่งเสริมการวิจัยเพื่อ พัฒนาการกระบวนการจัดการเรียนรู้ และ พัฒนาสถาบันให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา เพื่อบริการ วิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาที่จะส่งผลต่อการพัฒนา ศักยภาพของผู้เรียน และได้ศึกษางานวิจัยต่างๆเชื่อว่าหลักสูตรแฝงมีผลต่อการจัดการจัดการ เรียนการสอนจึงได้ดำเนินการวิจัยในหัวข้อเรื่อง การศึกษาปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงในบริบท

ของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิต ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ได้มาตรฐานตามการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งคุณสมบัติอันพึงประสงค์

คำถามการวิจัย

1. ปรากฏการณ์และความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิตมีความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์อย่างไร
2. ความคาดหวังและการรับรู้ของนักเรียนตามความคาดหวังของครูจากปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิตมีความคาดหวังและการรับรู้เป็นอย่างไร
3. หลักระเบิดที่เพิ่มขึ้นจากปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิตมีหลักระเบิดอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์และความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิต
2. เพื่อศึกษาความคาดหวังและการรับรู้ของนักเรียนตามความคาดหวังของครูจากปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิต
3. เพื่อศึกษาหลักระเบิดที่เพิ่มขึ้นจากปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิต

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
 - 1.1 ครูผู้สอนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายประถม) โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม) จำนวนรวม 48 คน
 - 1.2 นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายประถม) โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม) จำนวนรวม 104 คน

2. เนื้อหาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีเนื้อหาการวิจัยเกี่ยวกับปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงในบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

3. ระยะเวลาในการวิจัย

ตั้งแต่เดือน 2557 –2559

4. พื้นที่วิจัย

1. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
2. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายประถม) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม) ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักสูตรแฝง หมายถึง หลักสูตรที่ไม่ได้รับการเปิดเผย โดยบุคลากรของสถาน ศึกษา แต่มีผลกระทบที่ลึกซึ้ง และคงทนในหมู่นักเรียน ได้มากกว่าหลักสูตรที่เป็นทางการ แนวคิดพื้นฐานที่อยู่เบื้องหลังมโนทัศน์หลักสูตรแฝงก็คือผู้เรียนจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้โดยไม่ผ่านการสอนจริงตามที่กำหนดในหลักสูตรที่เป็นทางการ และในลักษณะเช่นนี้ มโนทัศน์ของหลักสูตรแฝงจึงเป็นหนทางหรือวิถีทางแห่งกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนาในการดำเนินการวิจัย

บริบทของการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนภายใต้องค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสิ่งแวดล้อม สื่อ ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ ด้านแบบแผนการปฏิบัติ และด้านภาษา สัญลักษณ์

ความคาดหวัง หมายถึง ผลที่ครูต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนหลังจากการจัดการเรียนตามบริบทของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิต

การรับรู้ หมายถึง สิ่งที่นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการตีความหมายจากปรากฏการณ์ต่างๆในบริบทของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิต

ความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ หมายถึง โอกาสของการเกิดขึ้นของแต่ละปรากฏการณ์ที่มีความถี่ของการเกิดขึ้นตั้งแต่บ่อยครั้งจนถึงทุกครั้ง

หลักสูตรแฝงทางบวก หมายถึง หมายถึง สิ่งที่นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการรับรู้และตีความหมายไปเองโดยที่ครูไม่ได้ตั้งใจหรือเจตนา แต่มีผลที่ลึกซึ้งซึ่งส่งผลดีต่อตัวนักเรียน ทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ คุณภาพการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนสูงขึ้น

หลักสูตรแฝงทางลบ หมายถึง สิ่งที่นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการรับรู้และตีความหมายไปเองโดยที่ครูไม่ได้ตั้งใจหรือเจตนา แต่มีผลกระทบที่ลึกซึ้งซึ่งส่งผลดีต่อตัวนักเรียน ทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ คุณภาพการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนลดลง

ปรากฏการณ์ของหลักสูตร หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นในบริบทของการจัดการเรียนการสอน ในองค์ประกอบ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสิ่งแวดล้อม สื่อ ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ ด้านแบบแผนการปฏิบัติ และด้านภาษาสัญลักษณ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบลักษณะของหลักสูตรแฝงที่แฝงในบริบทของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิต
2. ได้ประโยชน์ต่อครูผู้สอนในการพัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดหลักสูตรแฝงในเชิงลบ
3. ได้ขยายขอบเขตองค์ความรู้ของหลักสูตรแฝงให้แพร่หลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ที่ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษา
4. ได้เสริมสร้างความตระหนักถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากหลักสูตรแฝงให้กับครู บุคลากรทางการศึกษาและเป็นแนวทางในการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงในบริบทของการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิต เพื่อเสริมสร้างคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไป